

Socialutskottets betänkande

2018/19:SoU20

Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga och socialtjänstlagen, med en mindre ändring av redaktionell karaktär.

De lagändringar som utskottet tillstyrker innebär att det tydliggörs att socialnämnden får omhänderta barn omedelbart även om svenska domstolar inte är behöriga att besluta om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. De nya bestämmelserna innebär även att ett omhändertagande för tillfällig vård kan fortsätta samt att det är förvaltningsrätten som efter ansökan av socialnämnden får medge att ett omhändertagande fortsätter. Ett medgivande om fortsatt omhändertagande får lämnas för högst två månader åt gången och får pågå under högst ett år i följd om inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig. I bl.a. mål om ett fortsatt omhändertagande ska ett offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att det saknas behov av biträde. Vidare ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla förhandling om det inte är uppenbart obehövligt. Det ska vara möjligt att överklaga socialnämndens beslut om att ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ska upphöra.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2019.

Behandlade förslag

Proposition 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer	5
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	7
Propositionen	7
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	8

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i

1. lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
2. lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med den ändringen att ordet ”förvaltningsrätten” i 41 § första stycket ska bytas ut mot ”allmän förvaltningsdomstol”,
3. socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2018/19:102 punkterna 1–3.

Stockholm den 28 maj 2019

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlgvist (S), Karin Rågsjö (V), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Dag Larsson (S), Pernilla Stålhammar (MP), Michael Anefur (KD), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Clara Aranda (SD), Sofia Nilsson (C) och Barbro Westerholm (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om proposition.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1 och lagförslaget i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag med en mindre ändring av redaktionell karaktär. Förslaget innebär bl.a. att det tydliggörs att socialnämnden får omhänderta barn omedelbart även om svenska domstolar inte är behöriga att besluta om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Propositionen

Bakgrund

Regeringen anför att svenska domstolar och myndigheter som regel har internationell behörighet (domsrätt) att besluta om omedelbart omhändertagande när ett barn vistas i Sverige, även i fall då det är myndigheterna i det land som barnet har sin hemvist som har den internationella behörigheten att besluta om vård eller motsvarande. Emellertid räcker det inte enligt regeringen att det finns internationell behörighet för att kunna fatta ett sådant beslut, utan det måste också finnas stöd i den nationella materiella rätten, i detta fall lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Enligt regeringen har den aktuella bestämmelsen i 6 § LVU om omedelbart omhändertagande ibland tolkats på det viset att ett omhändertagande endast får ske om det är sannolikt att den unge kommer att kunna beredas vård med stöd av LVU. Regeringen anför vidare att det av rättssäkerhetsskäl är angeläget att myndighetens, i detta fall socialnämndens, befogenhet att besluta om ett sådant omhändertagande är tydlig. Enligt regeringen behövs det därför ett förtydligande när det gäller förutsättningarna för omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer då svenska domstolar saknar behörighet att besluta om vård enligt LVU.

Regeringens förslag

För att tydliggöra att LVU kan tillämpas även i sådana internationella situationer då svenska domstolar inte har behörighet att besluta om vård enligt LVU föreslår regeringen därför att det införs en ny bestämmelse i LVU, 6 a §, som gör det möjligt för socialnämnden att besluta om att omedelbart omhänderta unga när det är sannolikt att den unge tillfälligt behöver vård och

man inte kan vänta på åtgärder av behörig utländsk myndighet. Ett sådant beslut om omedelbart omhändertagande ska endast avse barn under 18 år.

Regeringen föreslår vidare en ny bestämmelse om att förvaltningsrätten får medge att ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta, s.k. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård av den unge, 9 a §.

Vidare föreslår regeringen att det införs bestämmelser om hur dessa ärenden ska handläggas. Som exempel kan nämnas bestämmelser om tidsfrist för förvaltningsrätten för att fastställa socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande och tidsfrist för ansökan hos förvaltningsrätten om beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård samt bestämmelser som anger förutsättningar för att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra liksom för att ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ska upphöra.

När det gäller rätten till offentligt biträde föreslår regeringen att de befintliga bestämmelserna i LVU om detta ska gälla vid ett omedelbart omhändertagande enligt 6 a §, ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård och när ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ska upphöra. Vidare ska det enligt regeringen föreskrivas en rätt till muntlig förhandling också när det gäller mål om ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård om det inte är uppenbart obehövligt.

Regeringen föreslår även följdändringar i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar och i socialtjänstlagen (2001:453).

Enligt regeringen innebär förslagen inte några nya uppgifter eller skyldigheter för kommunerna, och regeringen bedömer att de nya bestämmelserna inte påverkar den kommunala självstyrelsen.

Enligt regeringens förslag ska lagändringarna träda i kraft den 1 september 2019.

Utskottets ställningstagande

Det har inte väckts någon motion med anledning av propositionen. Utskottet anser att riksdagen av de skäl som anförs i propositionen bör anta regeringens lagförslag. Därtill föreslår utskottet en mindre redaktionell ändring i förslaget om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Denna ändring är av en sådan beskaffenhet att Lagrådets granskning skulle sakna betydelse.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2018/19:102 Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289)
om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet, 2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning, 3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om	3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2018:1262.

omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2019.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 8, 9, 34, 35, 39 och 41 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 6 a, 9 a och 9 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §

Är svensk domstol inte behörig att besluta om beredande av vård enligt denna lag, får socialnämnden besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas, om

1. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försämrats eller vidare åtgärder hindras, och

2. det är sannolikt att den unge tillfälligt behöver vård som avses i denna lag.

För beslut enligt första stycket gäller 6 § andra stycket och, för det fall socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, 6 § tredje stycket.

I 9 a och 9 b §§ finns bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård av den unge.

Denna paragraf ansluter, tillsammans med 7–9 b §§, till rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen) och lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

8 §¹

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, *skall* socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge *skall* beredas vård med stöd av denna lag. *Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.*

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, *ska* socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge *ska*

1. beredas vård med stöd av denna lag, *eller*

2. *vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård enligt 9 a §.*

Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 §

Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, *skall* socialnämnden besluta att detta genast *skall* upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

1. om ansökan om vård *eller ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a §* inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård *eller frågan om fortsatt omhändertagande.*

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, *ska* socialnämnden besluta att detta genast *ska* upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen *eller en fråga om fortsatt omhändertagande enligt 9 a §.*

9 a §

Förvaltningsrätten får medge att ett omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta om den unge fortsatt behöver tillfällig vård och socialnämnden har ansökt om fortsatt omhändertagande inom den tid som anges i 8 § första stycket, tiden

¹ Senaste lydelse 2009:804.

för ett beslut om förlängd tidsfrist enligt 8 § andra stycket inte har löpt ut eller tiden för ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande inte har löpt ut.

Socialnämnden ska i ansökan ange hur lång tid den unge behöver vara omhändertagen och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Till sammans med ansökan ska socialnämnden överlämna handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.

Om ansökan har kommit in till förvaltningsrätten inom föreskriven tid, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på förvaltningsrättens beslut.

Ett medgivande om fortsatt omhändertagande får lämnas för högst två månader åt gången, räknat från den dag då domstolen meddelar beslut i frågan. Ett fortsatt omhändertagande får pågå under högst ett år i följd, såvida inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.

9 b §

Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § upphör om socialnämnden inte har ansökt om att den unge ska vara fortsatt omhändertagen innan tiden för gällande beslut om fortsatt omhändertagande har löpt ut.

Om det inte längre finns skäl för att den unge ska vara omhändertagen, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.

34 §²

Är den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, skall förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom

Om den unge är omhändertagen eller om ett tillfälligt flyttningsförbud har meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till

² Senaste lydelse 2009:804.

två veckor från den dag då ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård, *fortsatt omhändertagande för tillfällig vård* eller flyttningsförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

35 §³

I mål om beredande eller upphörande av vård *eller om* flyttningsförbud enligt denna lag *skall* förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling *skall* alltid hållas, om någon part begär det. Parterna *skall* upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon *skall* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

I mål om beredande eller upphörande av vård, flyttningsförbud *eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård* enligt denna lag *ska* förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling *ska* alltid hållas, om någon part begär det. Parterna *ska* upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon *ska* hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

39 §⁴

I mål och ärenden *angående* beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § *eller* upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

I mål och ärenden *om* beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 *eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §,* upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

³ Senaste lydelse 2009:804.

⁴ Senaste lydelse 2018:652.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

41 §⁵

Socialnämndens beslut får överklagas till förvaltningsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, *eller*

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud, *eller*

7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2019.

⁵ Senaste lydelse 2018:652.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 4 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

4 §¹

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 6 kap. 14 § om samtycke vägras och beslut enligt 9 kap. 3 § om att föra talan om återkrav enligt 9 kap. 1 §.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4, 6 och 6 a §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 6 kap. 14 § om samtycke vägras och beslut enligt 9 kap. 3 § om att föra talan om återkrav enligt 9 kap. 1 §.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2019.

¹ Senaste lydelse 2012:321.